

НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ..... Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

1
клас

НОВА
УКРАЇНСЬКА
ШКОЛА

О. Л. Іщенко
С. П. Логачевська
О. М. Ващенко
Л. В. Романенко

НАВЧАННЯ ГРАМОТИ Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

1

клас / частина третя
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Літера ЛТД

2018

УДК[37.016:003-028.31] (075)
І-98

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах, які працюють в межах дослідно-експериментальної роботи Всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», комісією з педагогіки та методики початкового навчання Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист Інституту модернізації змісту освіти № 21.1/12-Г-830 від 20.12.2017)

Рецензенти:

Грітченко Т. Я., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Росенко Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Григорова К. М., заступник директора з навчально-виховної роботи ЗОШ І—ІІІ ступенів № 10 Ніжинської міської ради, учитель початкових класів, учитель-методист;

Шамрило О. Г., учитель початкових класів ЗОШ І—ІІІ ступенів № 10 Ніжинської міської ради, учитель вищої категорії, старший учитель.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Сторінка до уроків читання

Сторінка до уроків української мови

Що змінилося?

Знайди зайве

Коли так кажуть?

Текст для прослуховування

ISBN 978-966-178-875-5

© О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська,
О. М. Ващенко, Л. В. Романенко, 2018
© А. В. Стогов, художнє оформлення, 2018
© «Літера ЛТД», 2018

ЗМІСТ

Я ПОКУПЕЦЬ	4
Читання	6, 8, 10
Українська мова	7, 9, 11
З ЧОГО І ДЛЯ ЧОГО ЦЕ ЗРОБЛЕНО	16
Читання	18, 20, 26
Українська мова	19, 21, 27
ВИНАХОДИ ЛЮДСТВА	28
Читання	32, 34, 36
Українська мова	33, 35, 37
ЧЕКАЄМО НА ЛІТО	40
Читання	42, 44, 48
Українська мова	43, 45, 49
ГОТУЄМОСЯ ДО ЛІТНІХ КАНІКУЛ	52
Читання	58, 60, 62
Українська мова	59, 61, 63

Я ПОКУПЕЦЬ

Що і де можна купити?
Чим відрізняються потреби від бажань?
Як поводитися в магазині?
Що можна купити за гроші?
Хто і що продає?
Як розумно витратити гроші?

Розглянь план магазину. Зверни увагу на умовні позначки й розкажи, що продають у кожному відділі.

Уяви, що тобі потрібно купити хліба в цьому магазині. опиши свої дії.

Використовуй слова, вміщені над планом магазину.

Спочатку, потім, далі, справа, зліва, направо, наліво та ін.

ПРО ПОТРЕБИ І БАЖАННЯ

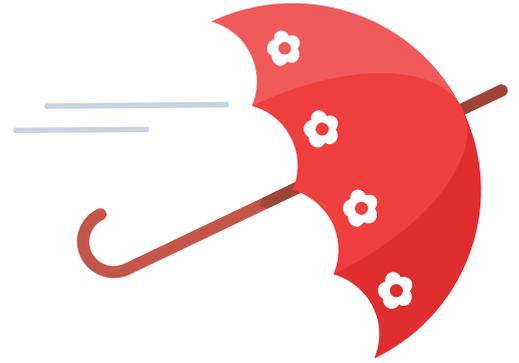
Юля і Борис пішли до магазину. Мама попросила купити хліба, молока й олії. Решту дозволила потратити, як вони забажають. Бажань було багато — грошей мало. Брат і сестра радилися, що вибрати. Можна купити зараз по тістечку. А можна докласти решту до грошей, які подарували їм на день народження. І потім швидше купити роликові ковзани.

Чи можеш ти щось порадити Юлі та Борису? Уяви, що у вашій сім'ї ти вирішуєш, як витратити гроші. Розглянь малюнки на сторінці і розкажи, що потрібно купити в першу чергу, що потім, від чого можна відмовитися.

БАЖАННЯ — це те, що ми хочемо мати. Мати їжу, одяг, житло — це теж бажання. Але це найголовніші бажання. Їх називають потребами.

ПОТРЕБА — це те, без чого ми не зможемо жити.

ПАРАСОЛЬКА

Одній дівчинці (звуть її Улянкою) захотілося нової парасольки.

— Купи! — смикала вона маму за рукав.

— Нащо вона тобі, Улясю? У тебе ж є парасолька.

— Але не така. Та без квіток і не червона. Купи!

— Доню, в мене грошей не вистачить. Ми прийшли по інші речі.

— Інші потім купиш. А тепер парасольку!

Даремно мати вмовляла Улянку — та розсердилась, розпхикалась. Дівчинка злилася і капризувала.

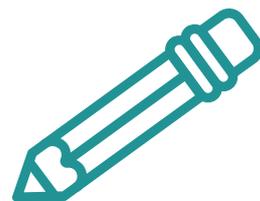
— Ти нехороша мама! — вигукнула дівчинка, висмикнула руку з матеріної долоні і вибігла з магазину.

Надворі вона розгубилася. Плакати не хотілось — мама все одно не бачитиме її сліз.

За Зіркою Мензатюк

Що трапилося з Улянкою? Прочитайте розмову дівчинки з мамою за особами. Яким може бути закінчення оповідання? Навіщо, на твою думку, Зірка Мензатюк написала цей текст? На чиєму ти боці в цій ситуації — мами чи Улянки? Чи траплялися з тобою схожі ситуації? Парасолька для Улянки — бажання чи потреба?

СЛОВА, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ ХТО?, ЩО? _____

1 Хто зображений на малюнку? Що робить сім'я? Яке слово написано на вітрині? Що воно означає? Чому сім'я прийшла до магазину саме зараз? Склади розповідь про події на малюнку від імені хлопчика. Подумай, кому ти будеш розповідати і для чого.

2 Запиши тільки ті речення, що підходять до малюнка. Підкресли слова, які відповідають на питання *хто?*.

У магазині перерва. Тато вибрав м'яча, а мама — роликові ковзани. Мама міряє червоні ковзани, а син — фіолетові.

3 Випиши тільки ті слова, які відповідають на питання *що?*. Прочитай слова — назви професій.

Товар, касир, спортивний, продавець, магазин, покупець, гроші, полиця, прибиральниця, м'яч.

ПРО ЯКІВ

В містечку Кобиляків
Жив-був Без'яків Яків,
Та якось у поляків
Купив собі двох яків.

— Коли я був без яків,
Я був Без'яків Яків,
Тепер же, — каже Яків, —
Якецький буду Яків.

Отож, Якецький Яків
Із міста Кобиляків
Завів собі друзяків —
Двох здоровецьких яків.

«Чи хочете будяків?» —
Спитав якось їх Яків.
«Ми не їмо будяків», —
Сказав якийсь із яків.

Аж зніяківів Яків:
«То, може, вам буряків?»
«Не хочемо й буряків!» —
Скривився другий з яків.

Чому Яків змінив прізвище?

Що трапилося з героєм вірша
(відповідаючи на запитання, використовуй
слова спочатку, потім, далі, зрештою)?

Знайди слова, що римуються. Які з них
мають неправильний наголос?
Автор помилився чи написав так
спеціально? Прочитайте вірш за особами.

Намалюй обкладинку для книжечки
«Про яків» Сашка Дерманського.
Намагайся показати настрої вірша.

«Неякісних двох яків
Купив я, — думав Яків. —
Якісь вони двоякі,
Якісь вони ніякі».

Пішов він до поляків,
Назад віддав тих яків —
Та й знов зробився Яків
З Якецького — Без'яків.

Сашко Дерманський

АПОСТРОФ

1 Порівняй вимову і написання слів.

Буряк [бур'ак] — бур'ян [бур'я́н].

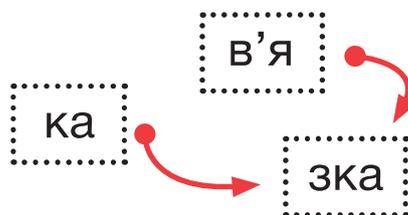
Букви я, ю, є, ї після апострофа позначають два звуки: м'ята [мй'ата], в'юн [вйун] п'є [пйє], з'їв [зйів].

2 Спиши і запам'ятай слова з апострофом. Усно постав питання до кожного слова.

Ім'я, сім'я, п'ятниця, дев'ять, дерев'яний, комп'ютерний, п'ють, солов'ї, пір'їна, подвір'я.

3 Прочитай речення, вставивши пропущені слова. Це речення — початок чи кінцівка казки?

От вам ... ,
а мені бубликів ... .

4 Утвори слова з протилежним значенням.

Твердий — [кий] [м'я], хвороба — [ро] [в'я] [здо].

5 Які з поданих нижче слів пишуться з апострофом? Поясни свою думку. Знайди слова, що мають протилежне значення.

М..ята, з..їсти, по..їсти, від..єднати, при..єднати, буд..як, Без..яків, без..силий, Р..ябко, скл..яний.

НА БАЗАР ІЗ ТАТОМ

— Цікаво, куди так швидко йдуть гроші? — запитав тато в мами, підраховуючи витрати.

— Ти не уявляєш, як усе дорого!

— Завтра я сам піду на базар! — заявив тато. Мама засміялася.

— Ми навчимо маму економити гроші.

На базар я пішов разом з татом.

— Мені кілограм помідорів, — сказав тато біля ятки з городиною.

Крамарка поклала в сітку п'ять помідорів.

— Як? П'ять помідорів важать цілий кілограм?

— Ви хотіли за ті гроші цілу плантацію?! — обурилася жінка...

— А скільки коштує отой лангуст, що ворухить клешнями? — спитав тато у продавця. Коли ж почув ціну, його очі мало з орбіт не вилізли.

— Ви грабіжник! — заявив продавцю тато.

— А ви — скнара! Змушуєте сім'ю голодувати!

...Удома їсти було нічого. Тому тато повіз нас обідати до ресторану. Економити так приємно!

За Госсіні Сампе. Пригоди малого Ніколя

Це серйозний текст чи смішний? Чи варто брати приклад з героїв оповідання? Прочитайте за особами. Що відчуває кожен з героїв? Чому засміялася мама? Що таке **економити**? Чи однакове значення у слів **економний**, **жадібний**, **скнара**? Як можна здогадатися, хто такі лангусти?

СЛОВА ВВІЧЛИВОСТІ

1 Опиши, що ти бачиш на малюнку.

Хто? Що робить? Що? Де? Скільки? Які?

2 Прочитай. Де відбувається ця розмова? Чиї голоси ти чуєш?

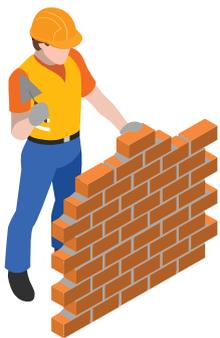
— Ще грушку, будь ласка.

— Ми й так вже стільки накупили... Може, наступного разу?

— Та купіть дитині грушку! Лиш понюхайте, яка запашна... І яблучко до пари. Воно ж таке рум'яне, як його щічки!

Розіграйте розмову покупців і продавців на базарі, використовуючи слова ввічливості (вітання, прощання, вдячності, вибачення, прохання).

ХТО І ЩО ПРОДАЄ?

ТОВАР — це предмет, який виростили або зробили. Його можна купити.

ПОСЛУГА — це дія. Це робота одних людей для інших. Її теж можна купити.

Назві людей на малюнках. Що вони роблять? Де вони працюють? Хто з них продає товар, а хто надає послуги? Наведи свої приклади.

Розкажи про професії своїх батьків.

Для чого потрібні гроші? →

Де беруться гроші?

Які бувають гроші (розглянь фото)?

Що трапиться, якщо раптом зникнуть гроші?

Що з намальованого на схемі можна купити за гроші, а що — ні?

Чи завжди можна витратити гроші на те, що хочеться?

Чи знаєш ти, скільки коштує буханка хліба, зошит, квиток у кіно тощо?

небо
море

повага

дружба

освіта

розваги

меблі

їжа

ГРОШІ

Так повелося в кожній стороні:
Без грошей ні продати, ні купити.
Та добре вам відомо і мені,
Що спершу їх потрібно заробити!

За Л. Яковенко

музей

ЦІНА ГРОШАМ

Я став четвертим у класі за контрольну з історії. Тато і мама страшенно зраділи. Тато дістав гаманець і дав мені — вгадайте що?! Десять франків!*

— Але, любий, ти не думаєш, що це завеликі гроші для маленького хлопчика? — запитала мама.

— Зовсім ні, — відповів тато, — час Ніколя дізнатися ціну грошей. Я впевнений, що він витратить ці десять франків розумно. Правда, синку?

Я сказав, що так, і поцілував маму й тата; вони такі класні! Гроші я поклав до кишені, через що був змушений їсти однією рукою, бо другою весь час перевіряв, чи на місці вони.

Коли я вранці прийшов до школи, то одразу показав товаришам купюру.

— Ого, — сказав Клотёр, — і що ти з ними робитимеш?

— Ще не знаю, — відповів я. — Маю витратити їх розумно. Я хотів би купити літака, справжнього.

— Не зможеш, — сказав Жоакім. — Справжній коштує щонайменше тисячу франків.

— Може, тобі варто купити атлас світу? — порадив Аньян, наш відмінник. — Там є карти, фотографії з описом. Це дуже повчально.

— Книжки мені дарує тітка на день народження або коли я хворію. Я ще не дочитав ту, що отримав за вуха.

— Купи футбольного м'яча, будемо грати разом, — порадив Рюф'юс.

— Жартуєш? Я не збираюся витратити свої гроші на покупки для когось. Стань четвертим з історії та й грай собі в футбол.

На перерві Альсест сказав, що за 10 франків можна купити купу шоколадок.

— Уявляєш, п'ятдесят штук! — сказав Альсест. — По двадцять п'ять плиток кожному!

— А чому я маю віддати тобі двадцять п'ять шоколадок? Це ж мої гроші!

— Облиш його, — сказав Рюф'юс, — він скнара!

І вони пішли гратися. Та мені чхати, слово честі. Чого вони приміряються до моїх грошей? Проте Альсестова ідея про шоколадки мені сподобалася. По-перше, я люблю шоколад. По-друге, ніколи не мав п'ятдесяти плиток шоколаду одночасно.

Після школи я побіг до кондитерської.

— Шоколадок на всі гроші, — сказав я продавчині.

---

*Для французького хлопчика Ніколя отримати 10 франків – це приблизно як 500 гривень для тебе.

— Де ти їх знайшов, хлопчику? — запитала вона.

— Я не знайшов. Мені їх дали.

— Щоб купити п'ятдесят шоколадок? Не люблю маленьких брехунів. Поклади, де взяв.

Я проплакав до самісінького дому. Удома я все розповів мамі. Вона поцілувала мене і сказала, що залагодить справу.

Мама поговорила з татом, що сидів у вітальні, й повернулася з монеткою у двадцять сантимів.

— Купиш собі шоколадку.

Я був дуже задоволений. Мабуть, дам половину шоколадки Альсесту. Він мій друг, і з ним я ділюся геть усім.

За Госсіні Сампе.

Пригоди малого Ніколя.

Переклад з французької Зої та Олени Борисюк

За що Ніколя отримав 10 франків?

Уяви, що ти Ніколя: розкажи від його імені про свої відчуття після отримання грошей.

Які поради давали Ніколя?

Яку з них ти вважаєш найкращою?

Чому Ніколя було складно щось вибрати?

Чи траплялися з тобою схожі ситуації?

Що таке «розумно витратити гроші»?

Чи сподобався тобі кінець оповідання?

З ЧОГО І ДЛЯ ЧОГО ЦЕ ЗРОБЛЕНО?

Природні і штучні матеріали та об'єкти. Чи шкодять штучні матеріали довкіллю? Для чого людині машини? З якими простими механізмами ми зустрічаємося щодня? Яку роботу вони виконують? Досліджуємо та експериментуємо.

Тебе оточують різні об'єкти. Як ти вже знаєш, вони створені природою або зроблені людьми. Люди можуть виготовляти речі з **ПРИРОДНИХ** матеріалів: дерева, каменю, глини, металу тощо. А можуть і самі створювати матеріали. Їх називають **ШТУЧНИМИ**. Це пластмаса, целофан, нейлон, штучна шкіра та інші.

Використовуючи слова в рамці, опиши намальовані об'єкти: які вони, з чого і для чого зроблені? Поясни вибір матеріалу. Порівняй три стакани (скляний, пластиковий, паперовий) — знайди спільне і відмінне; переваги і недоліки. Навіщо, на твою думку, люди створюють штучні матеріали?

Метал, пластик, вовна,
дерево, нейлон, папір,
міцний, ламкий, твердий,
м'який, прозорий,
непрозорий, вбирає вологу,
не промокає, розтягується,
форма не змінюється.

ВИКОРИСТОВУЙ МЕНШЕ, ВИКОРИСТОВУЙ ЗНОВУ

Деякі об'єкти і матеріали, створені людиною, забруднюють довкілля, шкодять тваринам. Щоб зменшити шкоду, треба їх повторно використувати і переробляти.

Розглянь схему. Які об'єкти — з природних чи штучних матеріалів — розкладаються довше? Чому не можна залишати в лісі, кидати у водойми вироби з пластику? Який пакет для покупок кращий — пластиковий, паперовий чи з тканини (які плюси і мінуси кожного)? Навіщо сортувати сміття? Як підписати контейнери для сміття на малюнку? Відходи з якого контейнера розкладуться найшвидше?

ЩО І СКІЛЬКИ РОЗКЛАДАЄТЬСЯ

ПЛАСТИК: ПЛЮСИ І МІНУСИ

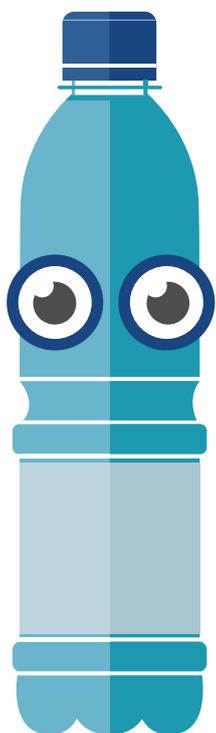

Пластик легкий, міцний і не промокає. Зверни увагу на меблі в кафе на вулиці. Їх неважко пе-ре-ста-ви-ти. Можна навіть залишити під дощем. Ці меблі служать довго.

Ти вже знаєш, що пластик роз-кла-да-єть-ся сотні років. Пластикове сміття займає багато місця. Коли пластик роз-кла-да-єть-ся, ви-ді-ля-ю-ть-ся отруйні речовини. Вони шкодять природі й людині.

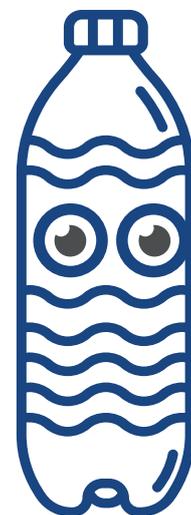
Отже, пластик дуже зручний і вигідний. Але треба його ви-ко-ри-сто-ву-ва-ти розумно.

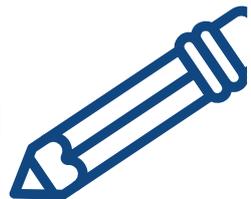
Яке речення відповідає тексту?

- 1** Пластик корисний для природи.
- 2** Пластик — зручний матеріал.
- 3** Пластик — міцний і легкий.

Спробуй за заголовком передбачити, про що цей текст.
На скільки частин можна поділити текст? Про що йдеться в кожній частині? (Скажи одним реченням.)
Для чого, на твою думку, написаний цей текст?

СЛОВА, ЩО ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ ЯКИЙ?, ЯКА?, ЯКЕ?, ЯКІ? _____

1 Відгадай загадку. Постав питання до виділених слів. Скільки складів, голосних і приголосних звуків у слові-відгадці? Придумай схожу загадку про сіль.

Білий, а не сніг, **солодкий**, а не мед, **твердий**, а не камінь.

2 Зміни словосполучення за зразком.

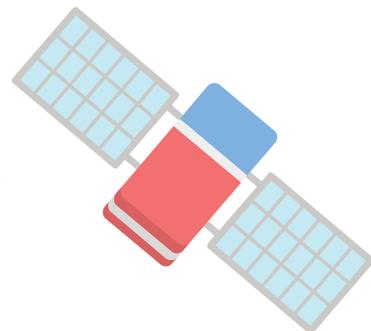
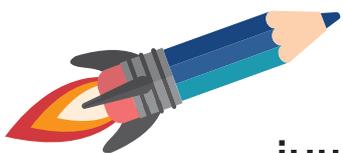
Зразок: Ваза зі скла — скляна ваза.

Посуд із пластику, стіл з дерева, шина з гуми, ножиці зі сталі, літачок з паперу, акваріум зі скла, шкарпетка із вовни.

3 Вибери предмет на твоєму столі. Досліди його за зразком. Використовуй слова — назви ознак.

ЗРАЗОК:

об'єкт	лінійка
колір	коричневий
розмір	довга і тонка
форма	прямокутна
на дотик	гладенька
інші властивості	міцна, тверда, гнучка
з чого зроблений	дерев'яна
для чого призначений	для вимірювання розміру

Розкажи про вибраний об'єкт. Почни так:

Я досліджував (що?) ... .

Він / вона / воно (який? / яка? / яке?) ... .

Знайди на малюнку ескіз і візажиста.

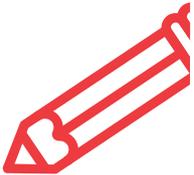
Позмагайтеся в парах: хто назве більше професій людей, які створюють ляльку? Обговоріть, що вони роблять.

Які матеріали потрібні, щоб виготовити ляльку?

Порівняйте розповідь і малюнок на попередній сторінці — знайдіть спільне і відмінне.

СЛОВА, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ ЩО РОБИТИ?, ЩО РОБЛЯТЬ? _____

1 Придумай назву до малюнка. Знайди іграшки з цієї сторінки на великому малюнку. Склади речення за зразком. **ЗРАЗОК:** Я знайшов (знайшла) дракона біля пічки.

2 Доповни речення словами — назвами дій (що робить?). **ЗРАЗОК:** Художник малює.

Скульптор ... . Стилист ... . Швачка ... .
В'язальниця ... .

3 Усно утвори слова за зразком.

ЗРАЗОК: Художник (він) — художниця (вона).
Робітник, скульптор, візажист, дизайнер.

4 Спиши слова. Поділи їх рисками для переносу. Підкресли буквосполучення **ЬО**.

Сьогодні, намальований, ляльок, кольори.

